

СУДОУСТРІЙ, ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДДІВ І СУДОЧИНСТВО

УДК: 342.95

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3\(21\)-133-142](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3(21)-133-142)

Берназюк Ян Олександрович,

доктор юридичних наук, професор заслужений юрист України, професор кафедри публічного та приватного права Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (м. Київ, Україна), e-mail: bern1979@ukr.net, ORCID: 0000-0002-2353-4836

ПРИНЦИП ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЇ ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Анотація. Стаття присвячена розкриттю поняття та змісту принципу процесуальної економії як складової ефективності адміністративного судочинства. Автором проведено аналіз національної судової практики в адміністративному судочинстві та практики Європейського суду з прав людини з питань реалізації принципу процесуальної економії.

На основі аналізу практики Верховного Суду в адміністративному судочинстві автор доводить, що у вітчизняних судах спостерігається тенденція надавати перевагу принципу процесуальної економії перед деякими іншими засадами адміністративного судочинства (такими як доступ до правосуддя, службове розслідування, тощо). Стверджується, що такий підхід не відповідає сучасному змісту принципу процесуальної економії, який вимагає від суду дотримання не лише розумних строків розгляду та вирішення справи, але й інших засад верховенства права.

Обґрунтовано, що ефективно організований судовий розгляд передбачає забезпечення принципу процесуальної економії; вирішення, по можливості, процесуальних питань суддею одноособово; забезпечення справедливого здійснення своїх процесуальних прав та обов'язків учасниками справи, а також справедливого, публічного та швидкого розгляду справи. Доведено, що реалізація принципу ефективного судового захисту прав та інтересів особи в адміністративному судочинстві безпосередньо пов'язана з вирішенням таких складних питань, як: тривалість судового розгляду, розумний строк, процесуальна економія.

Автор обґрунтовує, що ефективність судового процесу як необхідної умови, зокрема, дотримання розумних строків розгляду та вирішення спорів, залежить від багатьох факторів, а саме – дотримання принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами, дотримання розумних строків (тривалість), принципи рівності та змагальності та право на ефективний захист, обов'язок виконання судового рішення, межі розсуду (дискреції) судді.

Ключові слова: ефективність, доступ до суду, розумні строки, адміністративне судочинство, Верховний Суд, Європейський суд з прав людини.

Bernazluk Ian Oleksandrovich,

Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Professor of the Department of Constitutional and International Law Tavriya National University. VI Vernadsky (Kyiv, Ukraine), e-mail: bern1979@ukr.net, ORCID: 0000-0002-2353-4836

THE PRINCIPLE OF PROCEDURAL ECONOMY AS A COMPONENT OF THE EFFICIENCY OF ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

Abstract. The article is devoted to the disclosure of the content of the principle of procedural economy as a component of the efficiency of administrative proceedings. An analysis of domestic case law in administrative proceedings and the case law of the European Court of Human Rights in matters related to the implementation of the principle of procedural economy.

Based on the analysis of the practice of the Supreme Court in administrative proceedings, the author proves that in domestic courts there is a tendency to give preference to the principle of procedural economy over some other principles of administrative proceedings (access to justice, official investigation, etc.). It is argued that such an approach does not correspond to the modern content of the principle of procedural economy, which requires the court to adhere not only to reasonable deadlines for consideration and resolution of the case, but also other principles of the rule of law.

It is substantiated that an effectively organized trial includes ensuring the principle of procedural economy; single decision of the judge, where possible, procedural issues; ensuring the fair exercise of their procedural rights and responsibilities, as well as fair, public and prompt proceedings. It is proved that the implementation of the principle of effective judicial protection of the rights and interests of a person in administrative proceedings is directly related to the solution of such complex issues as: the length of court proceedings, reasonable time, procedural savings.

The author argues that the effectiveness of the judicial process as a necessary condition, in particular, compliance with reasonable deadlines for consideration and resolution of disputes, depends on many factors, namely – compliance with the principle of inadmissibility of abuse of procedural rights, compliance with deadlines (duration) principles of equality and adversarial proceedings and the right to ineffective protection, the obligation to enforce a court decision, the limits of judicial discretion (discretion).

Key words: efficiency, access to court, reasonable time, administrative proceedings, Supreme Court, European Court of Human Rights.

Постановка проблеми. Вимога ефективності судового захисту прав, свобод та інтересів особи як складова принципу верховенства права, є однією з головних вимог та критеріїв оцінки якості судового захисту прав та інтересів особи від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, що закріплена у Конституції України та міжнародних актах. При цьому важливим складовим елементом цієї вимоги є принцип процесуальної економії, який, головним чином, пов'язаний з ефективно організованим судовим процесом та забезпечує дотримання судами розумних строків розгляду та вирішення спорів.

Водночас розвиток судової практики призводить до динамічного розширення змісту принципу процесуальної економії, у зв'язку з чим виникає необхідність у проведенні ґрунтовного наукового аналізу питань, пов'язаних із забезпеченням реалізації принципу процесуальної економії як складової ефективності адміністративного судочинства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі питання, присвячені дослідженню принципу процесуальної економії та розумних строків судового розгляду та вирішення справ висвітлювались у роботах таких науковців, як С. В. Дяченко, М. Коханська, О. П. Кучинська, М. О. Сорока, Л. В. Тацій, М. Ясинська та ін. Окремі аспекти дотримання розумних строків в адміністративному судочинстві досліджувались автором даної статті [1; 2; 3]. Однак, на сьогодні не достатньо вивченим залишається принцип процесуальної економії в адміністративному судочинстві у контексті його

дослідження як невід'ємної складової ефективності правосуддя.

Формулювання цілей. Метою статті є розкриття змісту принципу процесуальної економії як складової ефективності адміністративного судочинства.

Виклад основного матеріалу. Одним із складових елементів ефективності захисту прав, свобод та інтересів особи, зокрема, в адміністративному судочинстві, є ефективно організований судовий процес, який дозволяє розглянути справу та ухвалити в ній рішення у розумні строки, керуючись принципом процесуальної економії.

На думку М. Ясинської, принцип процесуальної економії передбачає, що суд має ефективно захистити право, унеможлививши повторний позов; належність обраного позивачем способу захисту права суд перевіряє в чотири етапи, або стадії: з яких саме правовідносин сторін виник спір; чи передбачено обраний позивачем спосіб захисту законом або договором; чи передбачено законом або договором ефективний спосіб захисту порушеного права позивача; чи є спосіб захисту, обраний позивачем, ефективним для захисту його порушеного права у спірних правовідносинах; суд відмовить у позові, якщо, перевібивши обставини, виснує, що обраний спосіб захисту є неефективним відповідно до викладеної в позові вимоги [4].

Необхідно зауважити, що у судовій практиці склалась тенденція підвищення значення принципу процесуальної економії порівняно з деякими іншими принципами адміністративного судочинства (доступ до правосуддя, офіційне з'ясування обставин справи тощо). Керуючись цим прин-

ципом, деякі адміністративні суди, у разі обрання особою неналежного (неефективного) способу захисту свого права, приймають рішення про відмову у задоволенні позову.

Проте, не заперечуючи важливості принципу процесуальної економії, не слід, однак, звужувати зміст цього принципу, обмежуючись лише вищезазначеним підходом (відмова у позові з підстави обрання позивачем неналежного (неефективного) способу захисту).

Зокрема, у науковій літературі висловлюється думка про більш широкий зміст принципу процесуальної економії, який відображається через вимоги своєчасності та доступності судочинства (простота процесуальних засобів, оптимальна вартість процесу, врахування інтересів соціально незахищених верств населення тощо), за умови дотримання всіма суб'єктами процесуальної форми, недопустимості зловживання правами, неупередженості суду у здійсненні судочинства та застосування дискреційних повноважень забезпечує ефективність судочинства [5, с. 17].

Крім того, принцип процесуальної економії як невід'ємної складової ефективно організованого судового процесу, вимагає дотримання судами розумних строків розгляду та вирішення спорів.

У ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України (КАС України) розумний строк визначається як найкоротший строк розгляду і вирішення адміністративної справи, достатній для надання своєчасного (без невірних зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах [6].

З цього приводу у Висновку № 2(2001) Консультативної Ради Європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи «Щодо фінансування та управління судами в контексті ефективності судової влади та ст. 6 Європейської конвенції з прав людини» зазначено, що відповідно до ст. 6 Конвенції доступ до правосуддя та право на справедливий суд не забезпечуються належним чином, якщо справа не розглядається упродовж розумного строку судом, у якого є необхідне фінансування та ресурси для ефективного виконання своїх обов'язків [7].

Водночас недотримання розумного строку розгляду та вирішення справи є проблемою системного характеру для вітчизняних судів, про що свідчить значна кількість рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), в яких констатовано порушення Україною п. 1 ст. 6 та/або ст. 13 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю судових проваджень.

Зокрема, у рішенні у справі «Албул та інші проти України» (заяви № 18899/19 та № 49871/19, п. 4), в якій заявники скаржилися, що тривалість судових проваджень у їхніх справах була несумісною з вимогою їх розгляду упродовж «розумного строку», і вказували на відсутність ефективного засобу правового захисту в цьому відношенні, ЄСПЛ визнав порушення п. 1 ст. 6 Конвенції (право на справедливий суд) та ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту) [8].

Аналогічні висновки зроблені ЄСПЛ, зокрема, у рішеннях у справах «Безрученкова та інших проти України» (заява № 5068/20 та дві інші) [9], «Карнаушенко проти України» (заява № 23853/02) [10], «Миколайчук проти

України» (заява № 24259/20) [11], «Ляшенко та Сюр проти України» (заяви № 23724/20 та № 27693/20) [12], «Федорова проти України» (заява № 43768/12) [13], «Лавришин та Аксьонова проти України» (заява № 19061/20) [14], «Ковріжних проти України» (заява № 28943/15) [15], «Березенко проти України» (заява № 29105/20) [16], «Пастухов та Молоковських проти України» (заяви № 24072/20 та № 24111/20) [17].

При цьому, визначаючи критерії «розумності» строку розгляду справи, ЄСПЛ наголосив, що такі критерії слід оцінювати з урахуванням обставин справи та з посиланням на такі критерії: складність справи, поведінку заявників та відповідних органів (рішення у справі «Frydlander v. France», заява № 30979/96, п. 43 [18]).

У судовій практиці неодноразово зверталась увага на важливості дотримання принципу процесуальної економії задля досягнення ефективного захисту прав особи у судовому порядку, а також пріоритетності цього принципу, за деяких умов, над іншими принципами, які застосовуються у судовому процесі.

Зокрема, Велика Палата Верховного Суду (ВП ВС) у низці постанов звертала увагу на те, що судовий захист повинен бути повним та відповідати принципу процесуальної економії, тобто забезпечити відсутність необхідності звернення до суду для вжиття додаткових засобів захисту (постанови ВП ВС від 22 вересня 2020 р. у справі № 910/3009/18 [19], від 19 січня 2021 р. у справі № 916/1415/19 [20], від 16 лютого 2021 р. у справі № 910/2861/18 [21], від 23 листопада 2021 р. у справі № 359/3373/16-ц [22]).

Також в ухвалі від 24 травня 2021 р. у справі № 9901/20/21, мотивуючи необхідність об'єднання декількох справ за позовами одного й того самого позивача до одного й того самого відповідача в одне провадження, ВС звернув увагу на те, що об'єднання позовів, які містять пов'язані між собою підставою виникнення або поданими доказами вимоги, є одним із засобів реалізації принципу процесуальної економії, який спрямований, у першу чергу, на пришвидшення розгляду таких справ та зменшення судових витрат [23].

Для прикладу, у постанові від 3 липня 2019 р. у справі № 761/6343/17 Верховний Суд (ВС) дійшов висновку про невідповідність рішення суду першої інстанції вимогам щодо законності та обґрунтованості, однак не скасував це рішення суду першої інстанції, а відправив справу на новий розгляд безпосередньо до суду апеляційної інстанції, врахувавши принцип процесуальної економії [24].

Крім того, відповідно до ст. 6 Рекомендації R (95)5 Комітету Міністрів державам-членам «Щодо введення в дію та поліпшення функціонування систем і процедур оскарження у цивільних або комерційних справах» для забезпечення швидких і ефективних слухань по скаргам державам слід розглянути можливість прийняття деяких або всіх нижчеперелічених заходів:

відмовитися від використання послуг більшого числа суддів, ніж це необхідно для розгляду справ; один суддя міг би використовуватися, наприклад, для розгляду деяких або всіх наступних питань: процесуальних клопотань, коли про це просять сторони, термінових справ тощо;

ввести вимогу про суворе дотримання сторонами граничних строків і передбачити санкції за їх недотримання, наприклад у вигляді накладення штрафу, відхилення скарги або відмови від розгляду питання, щодо якого діє граничний термін;

сприяти використанню послуг кваліфікованих адвокатів, які виступають від імені сторін в суді [25].

У свою чергу, у Рекомендаціях № (94)12 «Незалежність, дієвість та роль суддів», які ухвалені Комітетом Міністрів Ради Європи на 518 засіданні заступників Міністрів, рекомендовано урядам держав-членів ужити всіх необхідних заходів або зробити ці заходи більш ефективними з тим, щоб піднести роль як кожного окремого судді, так і всього суддівського корпусу в цілому, та зміцнити їхню незалежність і дієвість, зокрема, через застосування, принципів, зокрема, принципу III «Відповідні умови праці».

Для створення відповідних умов праці, які дозволять суддям ефективно працювати, необхідно, зокрема, укомплектувати штати достатньою кількістю суддів та забезпечити їм перед призначенням та протягом їхньої кар'єри необхідну професійну підготовку, прикладом якої може бути стажування у судах та, за можливості, в інших органах влади; судді не повинні оплачувати таку професійну підготовку; ця підготовка має бути спрямована на вивчення нового законодавства та судової практики; у разі необхідності така підготовка повинна включати навчальні візити до органів влади та судів в європейських та інших зарубіжних країнах; забезпечити те, щоб статус і винагорода суддів відповідали гідності їхньої професії

та відповідальності, яку вони беруть на себе; надати в розпорядження суддів офіс помічників та відповідне обладнання, зокрема, засоби для діловодства для того щоб вони могли діяти ефективно та без невиправданих затримок; ужити відповідних заходів з тим, щоб доручити виконувати несудові завдання іншим особам, відповідно до Рекомендації № R (86)12 щодо заходів, які спрямовані зменшити перевантаження у роботі судів [26].

Проведене у цій статті дослідження дає підстави стверджувати, що реалізація принципу ефективності судового захисту прав та інтересів особи в адміністративному судочинстві безпосередньо пов'язана з вирішенням таких складних питань права як тривалість судового розгляду справи, розумні строки та принцип процесуальної економії.

Вимога ефективності судового захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, яка закріплена у Конституції та законах України, міжнародних актах, є складовою принципу верховенства права, елементом демократичної держави, необхідною умовою підвищення довіри до суду та охоплює, зокрема, такі складові: 1) ефективно організований судовий процес (забезпечення принципу процесуальної економії; одноособове вирішення суддею, де це можливо, процесуальних питань; забезпечення добросовісного використання сторонами своїх процесуальних прав та виконання обов'язків); 2) ефективний розгляд та вирішення справи (справедливе, публічне та оперативне провадження).

Ефективність організації судового процесу як необхідної умови, зокрема, дотримання розумних строків розгляду та вирішення спорів, залежить від багатьох чинників, зокрема, дотримання принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами та строків (тривалості) розгляду юридичного спору в суді, гарантування конституційних принципів рівності та змагальності учасників справи, а також обов'язковості виконання судового рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Берназюк Я. О. Право на доступ до судового захисту в контексті дотримання строків звернення до суду, практика ЄСПЛ. Судово-Юридична газета. 2018. URL : <https://sud.ua/ru/news/blog/123832-pravo-na-dostup-do-sudovogozakhistu-v-konteksti-dotrimannya-strokov-zvernennya-do-sudu-praktika-yespl>.
2. Берназюк Я. О. Поняття «розумні строки» в адміністративному судочинстві. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2018. Том 4, № 84 (2018). С. 149-157.
3. Берназюк Я. О. Пропуск процесуального строку не повинен слугувати засобом легалізації триваючого правопорушення. Судово-юридична газета. 2018. URL : <https://sud.ua/ru/news/blog/125633-propusk-protsesualnogo-stroku-ne-povinen-sluguvati-zasobom-legalizatsiyi-trivayuchogo-pravoporushennya>.
4. Ясинська М. Неналежний спосіб захисту як підстава відмови у позові. Юридична практика. 2021. № 21-22 (1222-1223). URL : <https://pravo.ua/articles/protsesu-zaoshchadzhenia/>.
5. Коханська М. Принципи цивільного судочинства, які забезпечують своєчасність судового захисту. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 9. С. 14-18.
6. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
7. Висновок № 2 (2001) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо фінансування та управління судами у контексті ефективності судової влади та статті 6 Європейської конвенції з прав людини: міжнародний документ від 23 листопада 2001 року, № CCJE (2001). URL : http://www.vtu.gov.ua/content/file/Opinion_02.pdf.
8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Албул та інші проти України» від 18.06.2020, заяви № 18899/19 та № 49871/19. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f17#Text.
9. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Безрученкова та інших проти України» від 10.06.2021, заяви № 5068/20 та дві інші. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/SOO01455>.
10. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Карнаушенко проти України» від 30.11.2006, заява № 23853/02. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_125#Text.
11. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Миколайчук проти України» від 29.04.2021, заява № 24259/20. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/SOO01412.html.
12. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Ляшенко та Сюр проти України» від 15.04.2021, заяви № 23724/20 та № 27693/20. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/SOO01386.html.
13. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Федорова проти України» від 28.01.2021, заява № 43768/12. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/SOO00636>.
14. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лавришин та Аксьонова проти України» від 15.04.2021, заява № 19061/20. URL : <https://court.gov>

ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Lavryshyn_15_07_2021.pdf.

15. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Ковріжних проти України» від 22.04.2021, заява № 28943/15. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/SOO01445>.

16. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Березенко проти України» від 15.04.2021, заява № 29105/20. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/SOO01378>.

17. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пастухов та Молоковських проти України» від 29.04.2021, заяви № 24072/20 та № 24111/20. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO01432.html.

18. Case of Frydlender v. France: decision of the European Court of Human Rights, 27.06.2000, № 30979/96. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22fulltext%22:%5B%2230979%2F96%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-58762%22%5D%7D>.

19. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 вересня 2020 року у справі № 910/3009/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91901363>.

20. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 19 січня 2021 року у справі № 916/1415/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94803669>.

21. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 лютого 2021 року у справі № 910/2861/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95439658>.

22. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23 листопада 2021 року у справі № 359/3373/16-ц. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829985>.

23. Ухвала Верховного Суду від 24 травня 2021 року у справі № 9901/20/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97149903>.

24. Постанова Верховного Суду від 3 липня 2019 року у справі № 761/6343/17.

URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83230355>.

25. Рекомендация R (95)5 Комитета министров государствам-членам относительно введения в действие и улучшения функционирования систем и процедур обжалования по гражданским и торговым делам: міжнародний документ від 07.02.1995 № R(95)5. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_153#Text.

26. Рекомендация № (94)12 «Незалежність, дієвість та роль суддів», ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 518 засіданні заступників міністрів 13.10.94 р.: міжнародний документ від 13.10.1994. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323#Text.

REFERENCES:

1. Bernaziuk Ian. O. (2018) Pravo na dostup do sudovoho zakhystu v konteksti dotrymanna strokiv zvernennia do sudu, praktyka YeSPL [The right to access judicial protection in the context of meeting deadlines, the case law of the European Court of Human Rights]. *Sudovo-Yurydychna hazeta*. Retrieved from : <https://sud.ua/ru/news/blog/123832-pravo-na-dostup-do-sudovogozakhystu-v-konteksti-dotrymannya-strokiv-zvernennya-do-sudu-praktika-ye-spl>. [in Ukrainian].

2. Bernaziuk Ian. O. (2018) Poniattia «rozumni stroky» v administratyvnomu sudochynstvi [The concept of «reasonable time» in administrative proceedings.]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka*. (Vol. 4, 84), (pp. 149-157). [in Ukrainian].

3. Bernaziuk Ian. O. (2018) Propusk protsesualnogo stroku ne povynen sluhuvaty zasobom lehalizatsii tryvaiuchoho pravoporusnennia [The omission of the procedural term should not serve as a means of legalizing the ongoing offense]. *Sudovo-yurydychna hazeta*. Retrieved from : <https://sud.ua/ru/news/blog/125633-propusk-protsesualnogo-stroku-ne-povynen-sluguvati-zasobom-lehalizatsii-tryvaiuchoho-pravoporusnennia>.

obom-legalizatsiyi-trivayuchogo-pravoporusshennya. [in Ukrainian].

4. Iasynska M. (2021) Nenalezhnyi sposib zakhystu yak pidstava vidmovy u pozovi [Improper defense as a ground for dismissing a claim]. *Yurydychna praktyka*. (Vol. 21-22 (1222-1223). Retrieved from : <https://pravo.ua/articles/protsesu-zaoshchadzhen-nia/>. [in Ukrainian].

5. Kokhanska M. (2018) Pryntsypy tsyvilnoho sudochynstva, yaki zabezpechuiut svoiechasnist sudovoho zakhystu [Principles of civil proceedings that ensure the timeliness of judicial protection]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. (Vol. 9), (pp. 14-18). [in Ukrainian].

6. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Code of Administrative Procedure of Ukraine] (2005, July 06), (Vol. 2747-IV). Retrieved from : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. [in Ukrainian].

7. Vysnovok № 2 (2001) Konsultatyvnoi rady yevropeiskyykh suddiv do uvahy Komitetu Ministriv Rady Yevropy shchodo finansuvannya ta upravlinnia sudamy u konteksti efektyvnosti sudovoi vlady ta statti 6 Yevropeiskoi konventsii z prav liudyny [Conclusion of the Advisory Council of European Judges to the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Financing and Management of Courts in the Context of the Efficiency of the Judiciary and Article 6 of the European Convention on Human Rights]. (Vol. CCJE (2001). Retrieved from : http://www.vru.gov.ua/content/file/Opinion_02.pdf. [in Ukrainian].

8. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Albul ta inshi proty Ukrainy» [Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Albul and Others v. Ukraine]. (2020, June 18), (Vol. 18899/19 ta № 49871/19). Retrieved from : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f17#Text. [in Ukrainian].

9. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Bezruchenkova ta inshykh proty Ukrainy» [Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Bezruchenkova and Others v. Ukraine]. (2021,

June 10), (Vol. 5068/20 and oth.). Retrieved from : <https://ips.ligazakon.net/document/SOO01455>. [in Ukrainian].

10. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Karnaushenko proty Ukrainy» [Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Karnaushenko v. Ukraine]. (2006, November 30), (Vol. 23853/02). Retrieved from : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_125#Text. [in Ukrainian].

11. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Mykolaichuk proty Ukrainy» [Judgment of the European Court of Human Rights in the case Mykolaychuk v. Ukraine]. (2021, April 29), (Vol. 24259/20). Retrieved from : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO01412.html. [in Ukrainian].

12. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Liashenko ta Siur proty Ukrainy» [Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Lyashenko and Sur v. Ukraine]. (2021, April 15), (Vol. 23724/20 and 27693/20). Retrieved from : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO01386.html. [in Ukrainian].

13. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Fedorova proty Ukrainy» [Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Fedorov v. Ukraine]. (2021, January 28), (Vol. 43768/12). Retrieved from : <https://ips.ligazakon.net/document/SOO00636>. [in Ukrainian].

14. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Lavryshyn ta Aksonova proty Ukrainy» [Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Lavryshyn and Aksonova v. Ukraine]. (2021, April 15), (Vol. 19061/20). Retrieved from : https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Lavryshyn_15_07_2021.pdf. [in Ukrainian].

15. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Kovrizhnykh proty Ukrainy» [Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Kovryzhny v. Ukraine]. (2021, April 22), (Vol. 28943/15). Re-

trieved from : <https://ips.ligazakon.net/document/SOO01445>. [in Ukrainian].

16. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Berezenko proty Ukrainy» [Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Berezenko v. Ukraine]. (2021, April 15), (Vol. 29105/20). Retrieved from : <https://ips.ligazakon.net/document/SOO01378>. [in Ukrainian].

17. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Pastukhov ta Molokovskyykh proty Ukrainy» [Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Pastukhov and Molokovsky v. Ukraine]. (2021, April 29), (Vol. 24072/20 and 24111/20). Retrieved from : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/SOO01432.html. [in Ukrainian].

18. Case of Frydlander v. France: decision of the European Court of Human Rights, (2000, June 27), (Vol. 30979/96). Retrieved from : <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22fulltext%22:%2230979/96%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-58762%22>}}

19. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court]. (2020, September 22), (Vol. 910/3009/18). Retrieved from : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91901363>. [in Ukrainian].

20. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court]. (2021, January 19), (Vol. 916/1415/19). Retrieved from : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94803669>. [in Ukrainian].

21. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court]. (2021, February 16),

(Vol. 910/2861/18). Retrieved from : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95439658>. [in Ukrainian].

22. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court]. (2021, November 23), (Vol. 359/3373/16-ts). Retrieved from : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829985>. [in Ukrainian].

23. Ukhvala Verkhovnoho Sudu [Ruling of the Supreme Court]. (2021, May 24), (Vol. 9901/20/21). Retrieved from : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97149903>. [in Ukrainian].

24. Postanova Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Supreme Court]. (2019, July 3), (Vol. 761/6343/17). Retrieved from : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83230355>. [in Ukrainian].

25. Rekomendatsiya R (95) 5 Komyteta mynystrov hosudarstvam-chlenam otnosytel'no vvedeniya v deistviye y uluchsheniya funktsyonyrovaniya system y protsedur obzhalo-vaniya po hrazhdanskym y torhovim delam [Recommendation R (95)5 of the Committee of Ministers to Member States on the implementation and improvement of the functioning of systems and procedures for appeals in civil and commercial matters]. (1995, February 07), (Vol. R(95)5). Retrieved from : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_153#Text. [in Russian].

26. Rekomendatsiia № (94) 12 «Nezalezhnist, diievist ta rol suddiv», ukhvalena Komitetom Ministriv Rady Yevropy [Recommendation № (94) 12 «Independence, effectiveness and role of judges». (1994, October 13). Retrieved from : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323#Text. [in Ukrainian].